

559: Tesbihle Zikir Yapmak Bid'at mıdır?

Ömer Faruk

25 Ağu, 2021

<https://ilimvecihat.com>

SORU

es-Selamu aleykum hocam. Zikirmatik veya tesbih ile gündelik hayatta zikir yapılır mı, bu bid'at kısmına girer mi? Allah razı olsun.

CEVAP

Ve aleykumusselam ve rahmetullah.

بسم الله الرحمن الرحيم، الحمد لله رب العالمين، والصلاة والسلام على رسولنا محمد وعلى آله وصحبه أجمعين

Tesbih ile veya zikirmatik gibi benzerleriyle zikir yapmak Elbani, Abdulmuhsin el-Abbad, Bekr Ebu Zeyd gibi kimi âlimlere göre caiz olmayıp bid'attır.

İbn Teymiyye, Şevkani, San'ani gibi kimi ulemaya göre ise bunda bir beis yoktur. Buna cevaz veren âlimlerin geneline göre, -sünnet olduğu için- parmaklarla zikir yapmak daha faziletlidir. Diğer kısım âlimlere göre ise eğer kişi zikrederken hata yapmaktan/karıştırmaktan emin ise parmaklarla, emin değilse tesbih ile zikretmesi evla olandır.

Tesbih ile zikir yapmanın caiz olduğunu söyleyen âlimler şunları delil olarak göstermişlerdir:

Ebu Davud ve Tirmizi'nin (rahimehumallah) rivayet ettiklerine göre Sa'd b. Ebi Vakkas (*radiyallahu anh*) Rasûlullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) ile birlikte elinde kendisiyle tesbih ettiği (*zikrettiği*) hurma çekirdekleri veya çakıl taşları bulunan bir kadının yanına gelmişler, ancak Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) kadının bu yaptığına itiraz etmemiş ve O'na bu yaptığından daha kolay veya (*ravi'nin şekki*) daha faziletli olanını öğretmiştir. Tirmizi ve İbn Hacer bu rivayete hasen demiş, Hâkim ise sahih demiş ve Zehebi O'na bu hükmünde muvafakat etmiştir. Şuayb el-Arnaut da isnadının sahih olduğunu söylemiştir. Lakin "Mir'âtu'l-Mefatih isimli eserin sahibi Tebrizi, Elbani, Abdulkadir el-Arnaut (rahimehumallah), Abdulmuhsin el-Abbad rivayetin zayıf olduğuna hükmetmişlerdir.

Mü'minlerin annesi Safiyye (*radiyallahu anha*) şöyle demiştir: "Elimde kendisiyle tesbih ettiğim 4.000 tane hurma çekirdeği olduğu bir sırada Rasûlullah (*sallallahu aleyhi ve sellem*) yanıma geldi. Dedim ki: Bunlarla tesbih ettim." Bunun üzerine Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) O'nun bu yaptığına itiraz etmeyip bundan daha kolay ve daha faziletli olanını öğretmiştir. Bunu Tirmizi rivayet etmiştir. Hâkim sahih demiş ve Zehebi de

O'na bu hükmünde muvafakat etmiştir. Suyuti ve Şevkani de (rahimehumuallah) sahih olduğuna kail olmuşlardır. Lakin Tirmizi, Tebrizi, Elbani hadisin zayıf olduğunu söylemişlerdir.

Beyhaki'nin (rahimehullah) rivayet ettiğine göre sahabeden Ebu Safiyye (radiyallahu anh) çakıl taşlarıyla tesbih ederdi. İbn Ebi Şeybe'nin (rahimehullah) rivayetine göre Sa'd b. Ebi Vakkas çakıl taşları ve hurma çekirdekleriyle tesbih ederdi. İbn Sa'd'ın (rahimehullah) Tabakâtı'nda aktardığına göre Ali (radiyallahu anh)'ın torunu Fatıma (rahimehallah), üzerine düğümler atılmış bir iplikle tesbih ederdi. İmam Ahmed'in oğlu Abdullah'ın (rahimehumallah) aktardığına göre Ebu Hureyre (radiyallahu anh) 1.000 düğümü olan bir ipiyle tesbih edinceye kadar uyumazdı. İbn Sa'd'ın rivayetine göre ise Ebu Hureyre hurma çekirdekleriyle tesbih ederdi. Deylemi'nin rivayetine göre Ali (radiyallahu anh) Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'den şöyle dediğini rivayet etmiştir: *"Tesbih aleti ne güzel bir hatırlatıcıdır."* (Elbani bu rivayetin uydurma olduğunu söylemiştir.) İbn Ebi Şeybe'nin rivayetine göre Ömer b. Hattab (radiyallahu anh) tesbih araçlarıyla tesbih eden bir adam görmüş, onun bu yaptığına itiraz etmeyip *"şöyle demesi ona yeter"...* diyerek daha kolay ve daha faziletli bir zikir öğretmiştir.

Allame İbn Teymiyye (rahimehullah) şöyle demiştir: *"Parmaklarla tesbihi saymak sünnettir... Tesbihi hurma çekirdekleriyle, çakıl taşlarıyla ve benzeri ile saymaya gelince, bu güzeldir. Sahabeden bunu yapanlar vardı. Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem) mü'minlerin annesinin çakıl taşlarıyla tesbih ettiğini görmüş ve bunu onaylamıştır. Rivayet edildiğine göre Ebu Hureyre bununla tesbih ederdi.*

Bir iplik üzerine dizilen inci ve benzeriyle tesbihe gelince; insanlardan kimisi bunu kerih görmüş, kimi ise kerih görmemiştir. Bunu yaparken niyet güzel kılınırsa bu güzeldir, mekruh değildir (zira dağınık bir halde olan hurma çekirdekleri ve çakıl taşlarıyla zikir yapmakla toplu ve dizilmiş bir haldeki inci ve benzeri şeylerle zikir yapmak arasında bir fark yoktur.) Lakin bunu herhangi bir ihtiyaç olmaksızın edinmek/kullanmak veya boyna asmak veya eldeki bir bilezik gibi kılmak veyahut bunlara benzer şekillerde bunu insanlara izhar etmek ise ya insanlara gösterişte bulunmaktır ya da herhangi bir ihtiyaç olmaksızın riya ve riyakârlara benzeme ihtimalinin bulunduğu (riskli) bir durumdur. Birincisi haramdır, ikincisi en azından mekruhtur..." (Mecmû'u'l-Fetâvâ, 11/653)

İbn Bâz (rahimehullah), eğer kişi evinde zikir yapacaksa tesbih kullanmakta bir beis olmadığını, zira seleften bazılarının bunu evde kullandıklarını, lakin insanların yanında ve mescitlerde ise bunu yapmanın doğru olmadığını, zira

Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*) ve ashabının mescitte parmaklarıyla zikir yaptıklarını, insanların yanında ve mescitlerde tesbih kullanmanın kişiyi riyaya sevk edebileceğini söylemiştir.

İbn Useymin (*rahimehullah*) zikri tesbih ile yapmanın bid'at ile bir ilgisinin bulunmadığını, zira tesbihin ibadet kastıyla kullanılmayıp sadece yapılan zikirlerin sayısını zaptetmek için bir vesile olduğunu, aynı zamanda bunun bir aslı olduğunu, zira bazı sahabilerin taşlarla zikir yaptıklarını söylemiştir.

İbn Bâz, İbn Useymin ve daha birçok âlim parmaklarla zikir yapmanın efdal olduğunu, tesbih ile zikrin ise evla olanı terk etmek olduğunu belirtmişlerdir.

Zikir yaparken tesbih kullanmanın bid'at olduğunu savunan âlimler ise buna cevaz verenlerin öne sürdükleri bütün rivayetlerin zayıf olduğunu savunmuşlardır. Ve ayrıca delil olarak şunları zikretmişlerdir:

İbn Vaddah'ın (*rahimehullah*) "*el-Bida' ve'n-Nehyu anha*" adlı kitabında Salt b. Behram'ın (*rahimehullah*) şöyle söylediği geçer: "*İbn Mes'ud (radiyallahu anh), kendisiyle tesbih ettiği (zikrettiği) bir tesbihi bulunan bir kadına uğradı ve onu koparıp attı. Sonra çakıl taşlarıyla tesbih eden bir adama uğradı ve ona ayağıyla vurdu. Sonra şöyle dedi: "Sizler öne geçtiniz (sizden önce böyle şeyler yoktu.) Zulmederek bid'at işlediniz. İlim bakımından Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'in ashabına galip geldiniz (onların bilmediği bir iş icat ettiniz.)"* Ancak tesbih ile zikir yapmanın bid'at olduğunu savunan Elbani bu rivayetin senedinin munkatı' olduğunu söyleyerek zayıf olduğunu belirtmiştir.

Eban b. Ebi Ayyaş (*rahimehullah*): "*Hasan Basrî'ye (rahimehullah), üzerine inciler, hurma çekirdekleri v.b. dizilmiş olan kendisiyle tesbih edilen iplikten sordum. Şöyle dedi: "Nebi (sallallahu aleyhi ve sellem)'in hanımlarından ve muhacir kadınlardan hiçbirisi bunu yapmamıştır."* Ancak Elbani bu rivayetin çok zayıf olduğunu söylemiştir.

Delillerinden biri de İbn Mes'ud'un, mescitte halkalar halinde oturmuş namazı bekleyen ve her bir halkanın başında bir adamın bulunup onun yönlendirmesiyle ellerindeki çakıl taşlarıyla 100 kere tekbir, tehlil ve tesbih eden insanlara sert bir şekilde karşı çıkmış olmasıdır. Evet bu rivayetin isnadı sahihtir, lakin açık bir delil değildir. Zira İbn Mes'ud'un onlara karşı çıkmasının sebebi, ellerindeki taşlar değil de birinin yönlendirmesiyle topluca zikir yapılması da olabilir. İbn Mes'ud'un özellikle ellerindeki taşlara karşı çıktığı kabul edilse bile -yukarıda geçtiği üzere- Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in bunu bazı sahabilerde görüp karşı çıkmadığı bilgisinin O'na ulaşmamış olması mümkündür. Allah'ı A'lem.

Elbani'nin ceyyid (*güzel, sağlam*) bir senetle geldiğini söylediği, İbn Ebi Şeybe'nin Musannef'inde geçen bir rivayete göre İbn Mes'ud'un talebesi olan Alkame'nin (*rahimehullah*) talebesi İbrahim en-Nehai (*rahimehullah*) kızını, tesbih ipleri yapımında kadınlara yardım etmekten nehyetmiştir.

Bu konuda tercihe şayan olan, delil ve gerekçeleri sebebiyle tesbih veya zikirmatik ile zikir yapmakta bir beis olmadığı görüşüdür. Allah'ı A'lem.

Bir Tenbih

Malum olduğu üzere Türkiye'de tesbih kullanmak Nebi (*sallallahu aleyhi ve sellem*)'in her zaman uyguladığı parmaklarla sayma sünnetini neredeyse ortadan kaldırmıştır. Hatta birçok kimse bizatihi tesbihlerde fazilet bulunduğunu, hata yapmaktan/karıştırmaktan emin olursa bile zikirde tesbih kullanmanın daha faziletli olduğunu zannetmektedir. Bundan daha da kötüsü parmaklarla zikir çekmeyi kerih görmektedirler. İşte bu bid'at zihniyeti kırabilmek için bu insanların önünde tesbihle zikir yapmamalı, güzel bir üslupla onları uyarmalıyız.

Ve'l-hamdu lillahi Rabbi'l-alemin.